

ПОЛІЕТНІЧНІ ЧИННИКИ ТА ШЛЯХИ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СКРИПКОВОЇ ОСВІТИ НА СТАНІСЛАВІВЩИНІ У ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Волощук Ю. І.

ВСТУП

Процес становлення професійної музичної освіти на Станіславівщині, визначальним чинником якого була поліетнічність, був досить тривалим та багатогранним. Адже саме у Станіславові (тепер – Івано-Франківську) та інших населених пунктах регіону мирно співіснували, співпрацювали і розвивалися польські та українські вищі мистецькі навчальні заклади, музичні школи товариств та приватні музично-освітні інституції нижчого рівня, вихованцями яких були представники різних національностей. У такому багатому поліетнічному середовищі музично-освітня галузь «підживлювалося» міцними традиціями та провідними методиками визнаних у світі авторських і національних педагогічних шкіл, збагачувалося різностильовим концертно-педагогічним репертуаром.

➤ Деякі аспекти музичної освіти шкільної молоді Галичини розглядаються М. Черепаниним у монографічному дослідженні «Музична культура Галичини другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття», який наголошує, що «... музики відіграла важливу виховну роль у формуванні духовності і культури учнівської молоді»¹. Окремі відомості щодо цієї проблеми знаходимо в наукових розвідках Ю. Волощука², З. Валіхновської³, Л. Мороз⁴, а також на сторінках «Альманаху Станіславівської землі»⁵. Ґрунтовною і багатогранною є

¹ Черепанин М. В. Музична культура Галичини другої половини ХІХ – першої половини ХХ століття: монографія. К. : Вежа, 1997. 328 с.

² Волощук Ю. І. Скрипкова культура Галичини 1848–1939 років : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.01. К., 1999. 192 с.

³ Валіхновська З. Церковно-співоча школа у Станіславові та її засновник Ігнатій Полотнюк. *Вісник прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ : Плай, 2004. Вип. VI. С. 88–95.

⁴ Мороз Л. Школи церковного співу та їх вплив на розвиток вокально-хорової культури Галичини. *Музика Галичини: збірка статей ЛДМА імені М. В. Лисенка*. Львів, 2001. Т. VI. С. 203–208.

⁵ Залеський О. Музичне життя Станіслава. *Альманах Станіславівської землі*. Нью-Йорк, Торонто, Мюнхен: НТШ ім. Т. Шевченка, 1975. С. 552–557.

монографічне дослідження Любові Кияновської⁶. Нею розглянуто історію музичної культури галицького регіону протягом XIX–XX ст. в усій багатоманітності міжнаціональних – українських, польських, німецьких, чеських та інших – зв'язків і впливів. Вперше висвітлено стильову еволюцію композиторської творчості краю, обґрунтовано категорії «романтизму», «сецесії», «постмодерну» в музиці галицьких митців. Найвагомим у контексті нашого дослідження на сьогоднішній день є дисертаційна робота Лесі Романюк «Музичне життя Станіславова другої половини XIX ст.», в якій виявлено специфіку організації навчального процесу й багаторівневу систему музичної підготовки у навчально-виховних і спеціалізованих музичних освітніх закладах міста⁷.

➤ Незважаючи на те, що проблеми музичної освіти і виховання шкільної молоді в Галичині в цілому вже неодноразово висвітлювалися вітчизняними науковцями, проте поліетнічні чинники формування освітніх традицій підготовки скрипалів у містах Станіславівщини першої третини XX століття ще не піддавалися цілісному науковому аналізу.

➤ Тож метою нашої наукової розвідки є виявлення поліетнічних чинників та шляхів розвитку професійної скрипкової освіти на Станіславівщині упродовж першої третини XX століття.

➤ Поставлена мета передбачає низку завдань:

➤ вивчення ролі польських та українських музичних та культурно-просвітницьких товариств у процесі організації системи професійної музичної освіти регіону;

➤ дослідження освітньої діяльності польських та українських вищих музичних навчальних закладів Станіславівщини у контексті європейських культурно-мистецьких тенденцій.

1. Формування системи музичного виховання у музичних школах та учительських семінаріях

➤ Процес становлення професійної музичної освіти в регіоні тісно пов'язаний із відкриттям навчальних закладів різного рівня, які діяли в краї протягом першої третини XX століття. Підготовка професійних музикантів відбувалася історично обумовлено і характеризувалася послідовним розширенням сітки навчальних установ, зростанням їх професійних завдань та спрямувань.

⁶ Кияновська Л. О. Стильова еволюція галицької музичної культури XIX–XX ст. Тернопіль : Астон, 2000. 340 с.

⁷ Романюк Л. Б. Музичне життя Станіславова другої половини XIX ст. : автореф. дис... канд. мистецтвознав. : 17.00.01 / Львів. нац. муз. акад. ім. М. В. Лисенка. Л., 2007. 19 с.

В організації музично-освітнього процесу виразно простежується кілька тенденцій, започаткованих ще у другій половині XIX століття: з'являється середня ланка музичної освіти – учительські семінарії, зростає роль вищих музичних навчальних закладів у підготовці професійних кадрів, виникають українські музичні навчальні заклади, які займають провідне місце у процесі підготовки професійних виконавців та педагогів.

На початку XX ст. продовжує розвиватися нижча та середня ланка музичної освіти – однопрофільні та багатoproфільні приватні музичні школи, а також школи музичних товариств.

Процес еволюційних змін чітко простежується у діяльності багатoproфільних музичних шкіл. Ця тенденція проявилася, з одного боку, у збільшенні терміну навчання та ускладненні навчальних програм, з другого – у збільшенні кількості спеціальностей і предметів. Робота в цьому напрямі активізується з початку XX ст., особливо в 20–30-ті рр., хоча в цей час не тільки не зростає численність шкіл, а навпаки, йде процес скорочення їх кількості внаслідок економічної кризи та жорсткої конкуренції власників.

В перші три десятиліття XX ст. в регіоні значним авторитетом користувалася Музична школа імені Ф. Шопена у Станіславові⁸.

Досить часто учні музичних шкіл звітували перед громадськістю краю, влаштовуючи різні концерти. Вечором, присвяченим музиці сучасних композиторів (Альбеніса, Іссерліса, Вейнбергера, Прокоф'єва, Бартока, Дебюссі), розпочався цикл концертів Музичної школи імені Ф. Шопена (Станіславів) у сезоні 1935–1936 н. р. Хороше враження на публіку справили виступи учнів класу скрипки професора Ф. Шлесінгера⁹.

Продовжують організовуватись школи при різних музичних товариствах. Певний вклад у розвиток національного музичного мистецтва внесла українська музична школа «Станіславівського Бояна», заснована 15 вересня 1902 року. Артистичне керівництво школою взяв на себе Д. Січинський. Серед основних предметів були: «1) наука елементарних засад музики; 2) наука гармонії, контрапункту, композиції, інструментації, історії і естетики музики; 3) наука гри на фортепіані (курс елементарний, середній і вищий); 4) наука гри на скрипці і прочих смичкових інструментах; 5) наука співу сольового і хорального»¹⁰.

⁸ Kurier Stanislawowski. Stanisławów, 1935. Nr. 999.

⁹ Ibid.

¹⁰ Діло. Львів, 1902. Ч. 186.

У перший рік діяльності школи в ній навчались 9 скрипалів, 1 віолончеліст, 1 цитрист і 14 піаністів¹¹. В 1903 році у школі були відкриті підготовчі курси для здачі державного іспиту з музики, де гру на скрипці вели викладачі Гайслер і Урбані. Заняття проходили 3 рази в тиждень по 30 хвилин¹².

Наприкінці кожного року учнями школи проводились звітні концерти – так звані «пописи», в яких приймали участь найбільш обдаровані вихованці. Перший прилюдний виступ учнів музичної школи відбувся 11 липня 1903 р. в приміщенні «Руської бесіди», в програмі якого було 16 музичних номерів (гра на фортепіано та один струнний квартет)¹³.

Виступи учнів музичної школи, які відбулися 3 липня 1904 р. засвідчили про їх високий виконавський рівень. Оплески, якими слухачі вітали кожен з 17 номерів програми, були доказом, що школа виконує своє завдання. Рецензент лише зауважив, «що в цілій програмі попису кидався в очи брак користованя музикою класичною, як творами Моцарта, Бетховена і Гайдна, з котрими необхідно потрібно обізнатись кождому, хто хоче науку музики серіозно трактувати»¹⁴. Такі ж музичні школи існували при товаристві «Боян» в інших містах Станіславщини.

Підготовка музикантів здійснювалася також і в середніх педагогічних навчальних закладах – державних та приватних учительських семінаріях, а також в учительських семінаріях українського педагогічного товариства «Рідна школа», в програмах яких «гра на скрипці» входила в перелік обов'язкових для вивчення дисциплін. Такі педагогічні навчальні заклади діяли у Станіславові, Калуші та Коломиї. Вони поділялися на чоловічі, жіночі та мішані.

Випускники учительських семінарій отримували право працювати в загальноосвітніх школах, гімназіях та ліцеях. В процесі розвитку семінарій змінювалася тривалість навчання. Спочатку весь курс був поділений на чотири роки, а пізніше – збільшений до п'яти.

«Гра на скрипці» в учительських семінаріях була груповим предметом, причому клас поділяли на групи від 20 до 25 чоловік. Метою предмету було оволодіння скрипкою до рівня, потрібного для використання інструменту при веденні курсу музики та співу в народних школах¹⁵. Заняття з гри на скрипці проводились по одній годині в тиждень.

¹¹ Діло. Львів, 1903. Ч. 147.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Діло. Львів, 1904. Ч. 145.

¹⁵ Справа про діяльність приватної учительської семінарії в Коломиї. Статут // ЦДІА України у Львові. Ф.178, оп. 2, спр. 4241. Арк. 69.

Програма даного курсу, розділена на 4 роки, передбачала:

Перший курс

Основи тримання скрипки. Ведення смичка. Вправи по відкритих струнах та в першій позиції. Перехід смичка зі струни на струну. Гами C-dur, G-dur, D-dur, A-dur, E-dur, H-dur, F-dur, B-dur, Es-dur, As-dur. Вивчення інтервалів. Виконання народних мелодій і малих дуетів по пам'яті.

Другий курс

Ведення смичка. Вивчення інтервалів. Гами a-moll, e-moll, h-moll, fis-moll, d-moll, g-moll, c-moll, e-moll. Мелізми і трелі. Гра народних і церковних пісень.

Третій курс

Повторення матеріалу другого курсу. Гами E-dur, Cis-dur, H-dur, gis-moll, Cis-dur, ais-moll, Des-dur, b-moll, Ges-dur, es-moll. Вправи і дуети в третій позиції. Гами на дві октави до шостої позиції. Гра народних і церковних пісень.

Четвертий курс

Методичні вказівки до використання скрипки в навчанні співу. Транспонування і зміна позицій. Вивчення гам і арпеджіо. Гра народних і церковних пісень¹⁶.

Для учительських семінарій, де курс навчання тривав 5 років, учні повинні були оволодіти прийомами стакато, спікато, легато (8–16 нот), технікою подвійних нот і акордів, вібрацією. На п'ятому курсі вимагалась гра в ансамблі на три скрипки і читка творів з листа¹⁷.

Необхідно відзначити той факт, що вчителі скрипки, які працювали в учительських семінаріях, різнилися за своїм професійним рівнем, оскільки були випускниками музичних навчальних закладів різних ступенів. Частина з них закінчувала вищі музичні навчальні заклади. Ці викладачі, як правило, добре володіли скрипкою, мали хорошу загальну музичну підготовку. Тому в семінаріях, де вони працювали, гра на скрипці велася на належному рівні і учні часто досягали значних результатів. Серед педагогів-скрипалів з вищою музичною освітою, які досягли успіхів на освітній ниві, були М. Куцій (приватна чоловіча учительська семінарія УПТ у Станіславові), Р. Рубінгер (приватна жіноча учительська семінарія УПТ в Коломиї). Зокрема, Р. Рубінгер

¹⁶ Справа про діяльність приватної учительської семінарії в Коломиї. Статут // ЦДА України у Львові. Ф.178, оп. 2, спр. 4241. 69–70.

¹⁷ Списки вчителів та учбові плани приватної жіночої учительської семінарії сестер Василянок м. Дрогобича. // ЦДА України у Львові. Ф. 179, оп. 3, спр. 2317. Арк. 12–14.

створив у Коломиї ансамбль скрипалів, з яким неодноразово виступав у різних концертах, що проводились у місті.

Хоча учительські семінарії не готували скрипалів-професіоналів, все ж таки значна частина найбільш обдарованих вихованців продовжували навчання в музичних школах, музичних інститутах і консерваторіях. Багато випускників семінарій поповнювали колективи аматорських оркестрів та оркестрів театрів, брали участь у різних ювілейних святкуваннях як скрипалі-солісти.

Ті учні, які після закінчення учительських семінарій йшли працювати в народні школи та гімназії, організовували там струнно-смичкові оркестри, ансамблі скрипалів. Зокрема, в 1911 році учителем української гімназії в Рогатині Денисом Познанським був створений оркестр, учасниками якого були 20 скрипалів, 1 віолончеліст і 1 контрабасист. Цей колектив виступав «при аматорських виставах учнів і старшого громадянства або в антрактах, або акомпаніюючи в лекших народніх співограх...»¹⁸. Силами вчителів був створений також струнний квартет у складі: Топперман (I-а скрипка), Занько (II-а скрипка), Миськевич (альт), Познанський (віолончель)¹⁹.

2. Особливості професійної музичної підготовки у вищих навчальних закладах регіону

Відмінною ознакою періоду 1900–1939 рр. є значне зростання питомої ваги вищих музичних навчальних закладів у процесі підготовки професійних музичних кадрів. Розгортає широку музично-освітню діяльність створена в кінці XIX ст. консерваторія музично-драматичного товариства імені С. Монюшка в Станіславові.

Музично-драматичне товариство імені С. Мошюшка в Станіславові було засноване 1-го грудня 1878 року. З 12-го січня 1880 р., створивши музичну школу, товариство розгорнуло широку музичну діяльність. В перші роки існування школи в ній молодь та люди старшого віку могли навчатись хоровому та сольному співу, гри на фортепіано та скрипці²⁰.

На початку XX ст., враховуючи значні досягнення школи в справі підготовки музичних кадрів, її було реорганізовано в консерваторію. Крім названих спеціальностей, був створений клас віолончелі. В 1934 р.

¹⁸ Кудрик Б. Музичне життя в українській гімназії в Рогатині перед війною. *Діло*. Львів, 1934. Ч. 259.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Справа про зміни статуту та діяльність польського музичного товариства ім. С. Монюшка в Станіславові // ЦДІА України у Львові. Ф. 146, оп. 25, спр. 84. Арк. 11.

для скрипалів ввели альтовий клас²¹. Консерваторія імені С. Монюшка в Станіславі була польським навчальним закладом, тому серед студентів і викладачів поляки тут становили переважну більшість. Крім них в консерваторії навчались євреї та українці²². Станіславівська консерваторія була єдиним у станіславівському воєводстві вищим музичним навчальним закладом²³.

У 1928/1928 н. р. за ініціативою директора Альфреда Стадлера почала свою діяльність філія музичної консерваторії імені С. Монюшка в Коломиї, де були відкриті класи сольного співу, фортепіано та скрипки²⁴.

Про високий рівень підготовки музичних кадрів у консерваторії свідчить той факт, що тут існували камерні ансамблі різних складів, струнний та симфонічний оркестри, оперна трупа, хор. Ці колективи вели активну концертну діяльність як у Львові, так і в інших містах Галичини. Симфонічний оркестр складався з викладачів та учнів консерваторії, аматорів, музикантів колійового духового оркестру. Оркестр неодноразово давав концерти в середніх школах, брав участь у симфонічних вечорах та виставах товариства²⁵.

Викладацький склад консерваторії був укомплектований високо-професійними музикантами – випускниками провідних європейських вищих музичних навчальних закладів. Так, зокрема, клас скрипки в консерваторії імені С. Монюшка вели: професор Станіслав Кребс – випускник інституту Капета в Парижі; професор Станіслав Домбровський – випускник консерваторії Галицького музичного товариства у Львові; Йозеф Фінкельштейн – колишній вихованець консерваторії в Берліні.

Поряд з педагогічною діяльністю, викладачі консерваторії займалися також і концертно-виконавською справою, підвищуючи свій професійний рівень. Зокрема, в сезоні 1933/1934 н. р. дирекцією консерваторії був організований цикл камерних і оркестрових концертів. На першому вечорі, присвяченому давній та сучасній музиці виступив професор класу скрипки Й. Фінкельштейн. В наступному

²¹ Sprawozdanie z działalności wydziału Towarzystwa “Teatr im. Moniuszki”, towarzystwo muzyczno-dramatyczne w Stanisławowie. Rok. 1933/1934. Stanisławów, 1934. S. 11.

²² Листи обліку польських музично-драматичних гуртків // ДАІФО. Ф.2, оп.3, спр. 983. Арк. 22.

²³ Kurier Stanisławowski. Stanisławów, 1935. Nr. 987.

²⁴ Kurier Stanisławowski. Stanisławów, 1928. Nr. 416.

²⁵ Sprawozdanie z działalności wydziału Towarzystwa “Teatr im. Moniuszki”, towarzystwo muzyczno-dramatyczne w Stanisławowie. Rok. 1935/1936. Stanisławów, 1936. S. 15–20.

концерті названого циклу взяв участь струнний квартет професорів консерваторії, у виконанні якого прозвучали такі відомі твори, як квартет D-dur П. Чайковського і квінтет Ц. Франка²⁶.

Плідна педагогічно-виховна робота викладачів консерваторії позитивно позначилася на кількості учнів та рівні їх музичної підготовки. Якщо в кінці XIX ст. (1896/1897 н. р.) у скрипкових класах консерваторії навчалось тільки 11 скрипалів²⁷, то в 1929/1930 н. р. їх кількість становила 74²⁸. Найбільшого набору учнів керівництво консерваторії досягло в 1932/1933 навчальному році, коли гру на скрипці опанувало 111 вихованців²⁹.

Для активізації навчального процесу дирекція консерваторії давала можливість учням демонструвати свій професійний ріст у різних формах концертних виступів: звітних концертах («пописах»), ювілейних вечорах, тематичних концертах, великих річних концертах, вечорах камерної та симфонічної музики.

«Пописи» учнів Станіславівської консерваторії відбувалися в останню неділю місяця, тобто проводились дев'ять разів у рік. У них брали участь виконавці-солісти, камерні ансамблі та оркестрові колективи. Наприклад, четвертого і шостого червня відбулися два «пописові» вечори консерваторії імені С. Монюшка. На одному з них струнно-смичковий оркестр учнів виконав «Романтичну сюїту» Т. Ярецького³⁰.

Крім «пописових» вечорів, два рази в рік влаштовувались великі річні концерти. Один з таких звітів пройшов 23 і 24 червня 1928 р. Серед скрипалів хорошою технічною та музичною підготовкою вирізнялися учні професорів Й. Фінкельштейна, С. Кребса: М. Домбровський, Р. Магоровський, В. Сумара, В. Вислоцький, М. Вислоцька³¹. На річному концерті вихованців консерваторії, який відбувся

²⁶ Sprawozdanie z działalności wydziału Towarzystwa “Teatr im. Moniuszki”, towarzystwo muzyczno-dramatyczne w Stanisławowie. Rok. 1933/1934. Stanisławów, 1934. S. 11.

²⁷ Справа про зміни статуту та діяльність польського музичного товариства ім. С. Монюшка в Станіславові // ЦДІА України у Львові. Ф. 146, оп. 25, спр. 84. Арк. 77.

²⁸ Sprawozdanie z działalności wydziału Towarzystwa “Teatr im. Moniuszki”, towarzystwo muzyczno-dramatyczne w Stanisławowie. Rok. 1929/1930. Stanisławów, 1930. S. 31.

²⁹ Sprawozdanie z działalności wydziału Towarzystwa “Teatr im. Moniuszki”, towarzystwo muzyczno-dramatyczne w Stanisławowie. Rok. 1932/1933. Stanisławów, 1933. S. 21.

³⁰ Kurier Stanisławowski. Stanisławów, 1935. Nr. 974.

³¹ Doroczne koncert uczniow Konserwatorium. Kurjer Stanisławowski. Stanisławów, 1928. Nr. 416.

6 червня 1935 р., успішно виступила учениця професора Фінкельштейна скрипалька Копійчук. З ансамблевих номерів відзначився «добре зіграний смичковий квартет»³².

Досить часто в концертах, організованих Музично-драматичним товариством імені С. Монюшка в Станіславові, поряд з учнями місцевої консерваторії, виступали вихованці з інших вищих музичних навчальних закладів. Такі виступи давали можливість учням Станіславської консерваторії об'єктивно оцінювати свій виконавський рівень, порівнюючи його з рівнем гастролюючих музикантів. В той же час викладачі мали змогу ознайомитись з різноманітними педагогічними напрямками, новими методичними прийомами.

Зокрема, у грудні 1932 року музичним відділом товариства були організовані концерти під назвою «Цикл сонатних і камерних вечорів». На першому вечорі зі складною програмою успішно виступили молодий скрипаль зі Львова Вільфред Герхард³³.

За тривалий період діяльності (1880–1939 рр.) консерваторія імені С. Монюшка в Станіславові підготувала цілу плеяду виконавців, які активно включилися в музичне життя Галичини, працюючи в оркестрах, музичних школах, учительських семінаріях і навіть у Вищому музичному інституті імені М. Лисенка. Зокрема, у Станіславівській філії Вищого музичного інституту імені М. Лисенка у класі скрипки працював вихованець С. Кребса – В. Вислоцький.

Виступаючи з концертними програмами в різноманітних польських і українських імпрезах, вихованці Станіславівської консерваторії зробили вагомий внесок у становлення музичної культури краю. Популяризуючи українську та зарубіжну музику, вони тим самим сприяли процесу становлення національної виконавської школи на Прикарпатті.

Свою лепту в розвиток професійної музичної освіти Станіславщини вніс і заснований в 1902 році приватний навчальний заклад – Львівський музичний інститут з розгалуженою мережею філій, зокрема і на Прикарпатті. Власницею інституту була А. Нементовська. В 1931 році Львівський музичний інститут був перейменований у Львівську консерваторію імені К. Шимановського (далі – ЛІМІ-ЛКІШ)³⁴.

³² Kurier Stanisławowski. Stanisławów, 1935. Nr. 976.

³³ Sprawozdanie z działalności wydziału Towarzystwa “Teatr im. Moniuszki”, towarzystwo muzyczno-dramatyczne w Stanisławowie. Rok. 1932/1933. Stanisławów, 1933. S. 9.

³⁴ Mazepa L. Szkolnictwo muzyczne Lwowa w okresie austriackim (1772–1918) // Musika Galiciana: kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich (od doby państwowej do roku 1945): Materiały Sesji Naukowej. Pieszów, 1997. T. I. S. 92.

За весь період музично-освітньої діяльності (1902–1939) ЛІМІ-ЛКШ вів гостру боротьбу за «пальму першості» серед навчальних закладів Східної Галичини. Його дирекції, завдяки підвищенням окладам, вдавалося залучити у склад педагогів відомих музикантів – як місцевих, так і з інших міст (Відень, Варшава, Краків), які спеціально приїжджали на заняття.

У Львівській консерваторії імені К. Шимановського до кінця 30-х років ХХ ст. навчання проводилося за всіма спеціальностями, які й нині викладаються в музичних вишах: сольний та хоровий спів, фортепіано, орган, струнні та духові інструменти, музична педагогіка, теорія музики і композиція.

Львівський музичний інститут А. Нементовської належав до музичних навчальних закладів вищої ступені. З 1910 року його філії відкрилися у Станіславі та Коломиї.

Навчальний процес в ЛІМІ-ЛКШ поділявся на кілька етапів. Крім нижчого, середнього і вищого курсів існували: елементарний або підготовчий, концертний.

У консерваторії імені К. Шимановського проводилися вступні, піврічні, річні та випускні экзамени. Упродовж навчального року в ЛІМІ-ЛКШ систематично влаштовувались публічні показові виступи учнів. Викладацький та учнівський склади консерваторії приймали участь у різноманітних музичних вечорах та лекціях-концертах.

Кожний навчальний заклад характеризують, перш за все, педагогічні кадри. Від їх професійної підготовки залежить зростання рівня навчального закладу, його успіхів у справі виховання учнів, його престижу. Варто підкреслити, що у Львівській консерваторії імені К. Шимановського працювали високопрофесійні педагоги – вихованці різних європейських музичних навчальних закладів.

Провідну роль у розвитку національної музичної освіти на Прикарпатті відіграв Вищий музичний інститут імені М. Лисенка (мав розгалужену мережу філій по всій території Східної Галичини, на Прикарпатті – у Станіславові, Коломиї та Рогатині). Ідея створення у Львові українського вищого музичного навчального закладу належала гімнастичному товариству «Сокіл». Як зазначав голова сокільського комітету засновників консерваторії А. Вахнянин, за втілення цієї ідеї в життя «не один раз бралися наші предки, щоби даний нашому народови музичний талан не запропастити, а зужити его всесторонно, яко одно з средств до культурного розвою України-Руси»³⁵.

³⁵ Вахнянин А. В справі потреби заснованя «Музичного інститута» у Львові. *Діло*. Львів, 1903. Ч. 197.

Проте до реального втілення цієї ідеї справа у «Сокола» не дійшла. Тому, створений у 1903 році «Союз співацьких і музичних товариств» звернувся до «Сокола» з пропозицією передати йому право і підготовлені розробки щодо заснування цієї інституції.

Правління «Союзу співацьких і музичних товариств» детально відпрацювало навчальний план інституту, підбрало фахових учителів з консерваторської освіти. Програма обіймала всі музичні предмети, необхідні для здобуття теоретичних і практичних знань та фахових навиків.

За планами організаторів інститут мав поділитися на чотири відділи:

1) відділ теорії музики і композиції; 2) відділ сольного і хорового співу; 3) відділ гри на оркестрових інструментах; 4) відділ гри на фортепіано і фісгармонії³⁶.

3 5-го вересня 1903 року музичний інститут оголосив прийом учнів за такими спеціальностями: композиція, сольний спів, хоровий спів, теоретичні предмети, гра на фортепіано, фісгармонії, струнно-смичкових та духових інструментах³⁷.

Отже, керуючись статутом, затвердженим намісництвом 2 травня 1903 р., «Союз співацьких і музичних товариств» 10-го жовтня 1903 р. відкрив у Львові музичну школу під назвою «Вищий музичний інститут». Першим керівником інституту став А. Вахнянин. У «Шкільному уставі» зазначалося, що Вищий музичний інститут має на меті дати своїм учням основну і всебічну музичну освіту, відповідну до програм європейських консерваторій³⁸.

У зв'язку зі створенням Музичного товариства імені М. Лисенка інститут з 1907 р. переходить під керівництво нового товариства. На честь померлого 6 листопада 1912 року М. Лисенка загальні збори товариства, що відбулися 17 листопада, прийняли офіційне рішення присвоїти Вищому музичному інституту ім'я композитора.

Починаючи з 1913 року інспектор інституту С. Людкевич разом з В. Барвінським приступили до створення філій у Стрию (1913), Станіславові (1921), Дрогобичі (1923), Перемишлі (1924), Бориславі (1924), Тернополі (1928), Самборі (1928), Коломиї (1929), Яворові (1930), Золочеві (1931), Рогатині (1938). Крім того, в 1931 р. у Львові відкрилася філія для робітничих передмість Клепарова, Замарстинова,

³⁶ Повідомлення Вахнянина про діяльність культурно-освітніх товариств Галичини // ЦДДА України у Львові. Ф. 818, оп. 1, спр. 20. Арк. 33.

³⁷ Діло. Львів, 1903. Ч. 207.

³⁸ Черепанин М. В. Музична культура Галичини другої половини XIX – першої половини XX ст. : монографія. К. : Вежа, 1997. С. 113.

Жовківського і Знесіння, а в середині 30-х років – окремі класи в Городку, Чорткові, Раві-Руській та Ходорові.

У червні 1927 р. на з'їзді директорів філій Вищого музичного інституту у Львові порушено питання про централізацію системи освіти, яка зобов'язувала вести навчання у філіях, як і у Львівському інституті, за єдиними програмами, затвердженими міністерством. Це сприяло піднесенню рівня навчання. Через деякий час С. Людкевич писав, що «...проблема одноцільної музичної школи з загальноукраєвою організацією є у нас майже унікатом і без прецеденту в історії музичної культури Західної Європи...»³⁹.

Не дивлячись на те, що Вищий музичний інститут мав статус середнього (як інститут) навчального закладу, він своїм рівнем перевищував подібні навчальні заклади, наближаючись до консерваторських програм. Учні мали змогу одержати «повну музичну освіту на основі консерваторського плану навчання на інструментальному і вокальному відділеннях, на педагогічному курсі і по композиції»⁴⁰. Однак, випускники Музичного інституту отримували тільки свідоцтва.

Керівництво Вищого музичного інституту неодноразово зверталося до польських властей про надання йому статусу вищого навчального закладу і перейменування в українську консерваторію, але офіційного дозволу так і не отримало.

Навчальний процес у Вищому музичному інституті, як і консерваторіях, які діяли в Галичині, поділявся на певні етапи. З 1911 р. на спеціальності «фортепіано» був зроблений поділ на нижчий, середній і вищий курси. З інших спеціальностей була визначена тільки кількість років навчання. На початку 30-х років поділ на курси мали всі спеціальності. Приблизно в цей же період для скрипалів був введений концертний курс⁴¹.

За формою організації навчального процесу Музичний інститут імені М. Лисенка наближався до західноєвропейських консерваторій, де учні загальноосвітніх шкіл і студенти вищих навчальних закладів навчалися паралельно, засвоюючи лише музичну програму.

Великою популярністю користувалися окремі колективи, створені зі студентів та викладачів Вищого музичного інституту. Так, камерний оркестр коломийської філії ВМІ під керуванням скрипаля-педагога Романа Рубінгера брав активну участь у концертному житті регіону.

³⁹ Хроніка й рецензії. *Українська музика*. Львів, 1937. Ч. 7. С. 94.

⁴⁰ Мазепа Л. Музыкальное образование Львова XV–XX веков : дисс. ... канд. иск. : 17.00.02. М., 1987. Т.1. С. 124.

⁴¹ Людкевич С. Кілька заміток до реформи в «Вищим Музичнім Інституті т-ва ім. Лисенка у Львові. *Діло*. Львів, 1910. Ч. 173.

У львівських часописах «Українська Музика» і «Діло» композитори В. Барвінський, С. Людкевич писали, що жодне місто в Галичині не має такого постійно діючого оркестру, як у Коломиї. Він неодноразово супроводжував виступи відомих співаків, зокрема, М. Голинського, В. Тисяка, М. Сокола⁴².

У класах скрипки Вищого музичного інституту імені М. Лисенка працювали високопрофесійні педагоги – вихованці провідних європейських консерваторій. Упродовж усього періоду діяльності цього музичного навчального закладу простежується тенденція до кількісного зростання викладацького складу, пов'язана, в першу чергу, зі стабілізацією освітньої роботи в краї та значною активізацією мистецького життя.

У філіях Вищого музичного інституту імені М. Лисенка працювали викладачі з різним рівнем професійної підготовки. Деякі з них відзначалися високим професіоналізмом, і були відомими як у Галичині, так і за кордоном. Серед них – І. Сенкевич і С. Вислоцький (Станіславів), Р. Рубінгер (Коломия).

Плідна діяльність викладачів-скрипалів Вищого музичного інституту сприяла формуванню основ національної скрипкової школи та вихованню вітчизняних виконавських кадрів.

Правильність обраних напрямків педагогічної роботи викладачів скрипкових класів Вищого музичного інституту імені М. Лисенка позитивно позначилася на кількісних і якісних змінах учнівського складу. Якщо в перший рік діяльності Музичного інституту в ньому налічувалось 86 учнів, то у 1928/1929 н. р. їх кількість зросла до 180 чоловік. Тенденція до зростання кількісного складу учнів простежується і у філіях ВМІ.

Два рази в рік (піврічні та річні «пописи») учні інструментальних та вокальних класів демонстрували свій технічно-художній ріст перед викладачами інституту та музичною громадськістю.

Такі ж «пописи» проходили і в філіях Музичного інституту. Зокрема, про звітний концерт учнів станіславівської філії позитивно відгукнувся інспектор С. Людкевич: «В науці скрипки бачили ми скрізь взірцевий спокійний потяг смичка, солідність ритмічну і чистий тон, а між елевами другого і четвертого року навіть визначні таланти, вельми уміло ведені професором до артистичних вижин»⁴³.

Освітня діяльність музичних шкіл, учительських семінарій, польських консерваторій та Станіславівської і Коломийської філій

⁴² Грабець Г. Роман Рубінгер. *Агро*. 1991. 26 грудня.

⁴³ Людкевич С. Попис елевів Музичного Інституту в Станіславі. *Громадський вісник*. Львів, 1922. Ч. 100.

Вищого музичного інституту імені М. Лисенка позначилася на музично-концертному житті міст, містечок та сіл Прикарпаття. Випускники цих навчальних закладів організовували хори, інструментальні ансамблі при товариствах «Просвіта», «Рідна школа», «Боян», брали участь у різноманітних концертах як солісти чи ансамблісти. Так, найпрофесійнішим серед хорових колективів м. Тисмениці у 30-х роках ХХ століття був мішаний хор «Боян» при міській читальні «Просвіти», яким диригував здібний хормейстер і композитор, випускник Станіславської філії Вищого музичного інституту імені М. Лисенка Пантелеймон Роздольський. Хор складався з 80 чоловіків і жінок. Солістом з унікальним тенором у цьому хорі виокремлювався Михайло Секрета, а милозвучним альтом вирізнялася Стефанія Піщак. Згодом на цій посаді П. Роздольського змінив не менш здібний диригент-хормейстер Олекса Михайлович, який також закінчив вище згаданий навчальний заклад⁴⁴.

Крім того, О. Михайлович 24 лютого 1935 року в рамках концерту, що відбувався в Народному домі Тисмениці під патронатом товариства «Просвіта», виступив з доповіддю на тему «Музичне мистецтво». Таким чином, професійні музиканти не тільки були учасниками чи організаторами музичного життя, але розвивали музичну ерудицію широкої громадськості, ознайомлюючи людей з досягненнями українських композиторів та виконавців⁴⁵.

Просвітянський хор «Боян» під орудою О. Михайловича 14 квітня 1935 року в Народному домі провів концерт до річниці народження Т. Шевченка. У програмі концерту прозвучали такі твори, як «Розрита могила», «Послання до живих і мертвих», «Ой у лузі червона калина», «Іван Підкова», «Гамалія», «Заповіт»⁴⁶.

Подібні культурно-мистецькі заходи відбувалися практично у всіх містах та селах регіону, а професійний рівень їх учасників залежав від освіти, яку вони здобули в тому чи іншому навчальному закладі. Тому найпрофесійніші музичні кадри були зосереджені у великих містах – Станіславові та Коломиї, де знаходилися визнані польські та українські навчальні заклади. У менших містечках, а особливо у селах зазвичай бракувало музикантів-професіоналів.

ВИСНОВКИ

Період першої третини ХХ століття на Станіславщині пов'язаний зі створенням музичних шкіл, учительських семінарій і ряду польських

⁴⁴ Піщак Т., Гаврилюк С. «Просвіта» кличе. *Вперед*. 1993. 20 листопада.

⁴⁵ ДАІФО, ф. 91, оп. 1, спр. 65, арк. 107.

⁴⁶ ДАІФО, ф. 91, оп. 1, спр. 65, арк. 217.

вищих музичних навчальних закладів, серед яких відзначимо Львівську консерваторію імені К. Шимановського з філіями у Станіславові та Коломнії та консерваторію імені С. Монюшка у Станіславові. Ці провідні польські музично-освітні осередки брали активну участь у підготовці музикантів-професіоналів, сприяли утвердженню професійного виконавства на теренах Прикарпаття. До викладання в цих навчальних закладах були залучені кращі представники мистецького бомонду. Застосовуючи прогресивні методики та передові педагогічні принципи навчання, вони досягли значних результатів у підготовці професійних кадрів музикантів, що, безсумнівно, позначилося на рівні різноманітних мистецьких імпрез та професіоналізації музичного життя краю.

Значним кроком у справі налагодження української професійної музичної освіти на Станіславщині було створення Вищого музичного інституту імені М. Лисенка у м. Львові (з розгалуженою мережею філій), який за формою організації навчального процесу наближався до західноєвропейських консерваторій. Плідна педагогічна робота викладачів цього закладу спиралася на здобутки європейського виконавства та сприяла подальшому розширенню навчального репертуару, популяризації творів українських композиторів, врешті, становленню національної виконавської школи.

АНОТАЦІЯ

У розділі досліджується діяльність на Станіславщині австрійських, польських та українських музичних навчальних закладів різного рівня, які здійснювали підготовку скрипалів-професіоналів та аматорів протягом першої третини ХХ століття; аналізується вплив навчально-виховної роботи на рівень концертного життя та скрипкового виконавства.

Відзначається, що найвизначніше місце у підготовці професійних музикантів регіону займала консерваторія Музично-драматичного товариства імені С. Монюшка в Станіславові, Станіславівська та Коломійська філії Львівської консерваторії імені К. Шимановського, а також Вищий музичний інститут імені М. Лисенка з філіями в ряді міст Станіславщини. Високі програмові вимоги, практично ідентичні рівню сучасного музичного вищого навчального закладу, кваліфіковані кадри, оптимально сформована система навчального процесу дозволяли готувати виконавців та педагогів світового рівня.

Зазначається, що учні та викладачі цих навчальних закладів приймали активну участь у різноманітних концертах, які відіграли важливу роль у культурному житті регіону, сприяючи популяризації музики, скрипкового виконавства, розширенню музичного кругозору широких верств населення.

Література

1. Андрухів І., Гаврилюк С. Тисмениця. Івано-Франківськ : Лілея – НВ, 2008. 494 с.
2. Валіхновська З. Церковно-співоча школа у Станіславі та її засновник Ігнатій Полотнюк. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ : Плай, 2004. Вип. VI. С. 88–95.
3. Волощук Ю. І. Скрипкова культура Галичини 1848–1939 років : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.01. К., 1999. 192 с.
4. Вахнянин А. В справі потреби заснованя «Музичного інститута» у Львові. *Діло*. Львів, 1903. Ч. 197.
5. Грабець Г. Роман Рубінгер. *Агро*. 1991. 26 грудня.
6. ДАІФО, ф. 91, оп. 1, спр. 65, арк. 107.
7. ДАІФО, ф. 91, оп. 1, спр. 65, арк. 217.
8. Діло. Львів, 1902. Ч. 186.
9. Діло. Львів, 1903. Ч. 147.
10. Діло. Львів, 1903. Ч. 207.
11. Діло. Львів, 1904. Ч. 145.
12. Залеський О. Музичне життя Станіслава. *Альманах Станіславської землі*. Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен : НТШ ім. Т. Шевченка, 1975. С. 552–557.
13. Кияновська Л. О. Стильова еволюція галицької музичної культури ХІХ–ХХ ст. Тернопіль : Астон, 2000. 340 с.
14. Кудрик Б. Музичне життя в українській гімназії в Рогатині перед війною. *Діло*. Львів, 1934. Ч.259.
15. Листи обліку польських музично-драматичних гуртків. *Державний архів Івано-Франківської області*. Ф. 2, оп. 3, спр. 983. Арк. 22.
16. Людкевич С. Кілька заміток до реформи в «Висшій Музичній Інституті т-ва ім. Лисенка у Львові». *Діло*. Львів, 1910. Ч. 173.
17. Людкевич С. Попис елевів Музичного Інституту в Станіславі. *Громадський вісник*. Львів, 1922. Ч. 100.
18. Мазепа Л. Музыкальное образование Львова XV–XX веков: дисс. ... канд. иск. : 17.00.02. М., 1987. Т.1. С. 124.
19. Мороз Л. Школи церковного співу та їх вплив на розвиток вокально-хорової культури Галичини. *Музика Галичини: збірка статей ЛДМА імені М. В. Лисенка*. Львів, 2001. Т. VI. С. 203–208.
20. Піщак Т., Гаврилюк С. «Просвіта» кличе. *Вперед*. 1993. 20 листопада.
21. Повідомлення Вахнянина про діяльність культурно-освітніх товариств Галичини. *ЦДДА України у Львові*. Ф.818, оп. 1, спр. 20. Арк. 33.
22. Романюк Л. Б. Музичне життя Станіслава другої половини ХІХ ст. : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. : 17.00.01 / Львів. нац. муз. акад. ім. М. В. Лисенка. Л., 2007. 19 с.

23. Списки вчителів та учбові плани приватної жіночої учительської семінарії сестер Василянок м. Дрогобича. *ЦДДА України у Львові*. Ф. 179, оп. 3, спр. 2317. Арк. 12–14.
24. Справа про діяльність приватної учительської семінарії в Коломиї. Статут. *ЦДДА України у Львові*. Ф. 178, оп. 2, спр. 4241. Арк. 69–70.
25. Справа про зміни статуту та діяльність польського музичного товариства ім. С. Монюшка в Станіславові. *ЦДДА України у Львові*. Ф. 146, оп. 25, спр. 84. Арк. 11.
26. Хроніка й рецензії. *Українська музика*. Львів, 1937. Ч. 7. С. 94.
27. Черепанин М. В. Музична культура Галичини другої половини XIX – першої половини XX ст. : монографія. К. : Вежа, 1997. С. 113.
28. Dorożne koncert uczniow Konserwatorium. *Kurjer Stanisławowski*. Stanisławów, 1928. Nr. 416.
29. *Kurjer Stanisławowski*. Stanisławów, 1928. Nr. 416.
30. *Kurjer Stanisławowski*. Stanisławów, 1935. Nr. 974.
31. *Kurjer Stanisławowski*. Stanisławów, 1935. Nr. 976.
32. *Kurjer Stanisławowski*. Stanisławów, 1935. Nr. 987.
33. *Kurjer Stanisławowski*. Stanisławów, 1935. Nr. 999.
34. Mazepa L. Szkolnictwo muzyczne Lwowa w okresie austriackim (1772–1918). *Musika Galiciana: kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich (od doby państwowej-księżęcej do roku 1945): Materiały Sesji Naukowej*. Pieszów, 1997. T.I. S. 92.
35. Sprawozdanie z działalności wydziału Towarzystwa “Teatr im. Moniuszki”, towarzystwo muzyczno-dramatyczne w Stanisławowie. Rok. 1929/1930. Stanisławów, 1930. S. 31.
36. Sprawozdanie z działalności wydziału Towarzystwa “Teatr im. Moniuszki”, towarzystwo muzyczno-dramatyczne w Stanisławowie. Rok. 1932/1933. Stanisławów, 1933. S. 1–21.
37. Sprawozdanie z działalności wydziału Towarzystwa “Teatr im. Moniuszki”, towarzystwo muzyczno-dramatyczne w Stanisławowie. Rok. 1933/1934. Stanisławów, 1934. S. 11.
38. Sprawozdanie z działalności wydziału Towarzystwa “Teatr im. Moniuszki”, towarzystwo muzyczno-dramatyczne w Stanisławowie. Rok. 1935/1936. Stanisławów, 1936. S. 15–20.

Information about the author:

Voloshchuk Yurii Ivanovych,

Candidate of Arts,

Associate Professor at the Department of Performing Arts

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

52, T. Shevchenko str., Ivano-Frankivsk, 76000, Ukraine